

- ◆ מדוע מצורע שנרפא בזמניו, אינו מגלח שערותיו?
- ◆ מהות מצוות כיבוד אב ואם
- ◆ נישואין ללא הסכמת ההורים
- ◆ רצון הבורא שהבנים יכבדו את הוריהם

השבוע בגליון

- ◆ מבוא למסכת יבמות
- ◆ חמשת הנושאים העיקריים של מסכת יבמות
- ◆ שורש המילה "יבם"
- ◆ טלית שנמצא בה שעטנז

דבר העורך

עובד חברת חשמל

יש משהוא חינוכי בשני המעשים הבאים. כל אחד מהם מובדל ושונה במהותו בתכלית. כל אחד מהם נושא בחובו את מאפייני הסביבה והתקופה. אבל הגרעין - אותו דבר. לא דומה, אפילו לא זהה. אותו דבר. אין משהוא אחר.

את המעשה הראשון שמענו מהרה"ג ר' דב רכניצר שליט"א, ראש ישיבת בעלז בחיפה.

אם תבדקו בארכיון חברת החשמל תגלו כי בשנת תש"י, נניח, הוא החל לעבוד בה כעובד מן המניין, ובשנת תש"ג, נניח, הוא פרש לגמלאות.

מה בעצם זוכר בן של עובד חברת חשמל, או כל מפעל אחר מסוג כל שהוא, מתקופת עבודתו של אביו?

כלום.

אבא הולך בבוקר. **חוזר** בערב.

מבוא למסכת יבמות

לתועלת הלומדים, הננו לצטט חלק מראשיתה של ההקדמה הנרחבת לפירוש "המאור המבואר" על שלשת הפרקים הראשונים של מסכת יבמות, בהוצאת "מאורות הדף היומי":

חמשת הנושאים העיקריים של מסכת יבמות

בהקדמתו למסכת יבמות מפרט המאירי את חמשת הנושאים העיקריים בהם עוסקת מסכת יבמות.

- א. דיני יבום וחליצה.
- ב. הלכות מיאון.
- ג. סוג העדות שניתן לקבוע על פיה כי בעלה של אשה מת והיא רשאית להנשא.
- ד. איסורי אישות מחמת קורבה; מחמת פסול יוחסין; מחמת חשד זנות.
- ה. האסורים באכילת תרומה.

פרשת יבום

בראש ובראשונה עוסקת מסכת יבמות במצוות היבום לפרטיה.

במות אדם בלא זרע, חלה מצוות ייבום - על אחד מאחיו מן האב, מוטלת חובה ליבם את אלמנת אחיו המת, כדי "להקים זרע לאחיו". אם נותרו אלמנות אחדות, ייבם אחת מהן. האלמנה אסורה להנשא לאחרים, עד היבום או החליצה.

שורש המילה "יבם": שורש המילה "יבם" מלשון בניין, על שם שהאח "בונה" את בית אחיו, על ידי יבומו את אלמנתו (פסיקתא זוטרתא בראשית לח/ח), ומכאן מכונה אחי המת - "יבם" וברבים "יבמים", ואשת המת מכונה "יבמה" וברבים "יבמות". בהשאלה, "יבם" ו"יבמה" הם כינויים של כל גיס וגיסה - אשת אחיו.

בטעם מצוות ייבום כתבו הראשונים (ראה ריקנאטי בראשית לח/ח וראה גם ערוך לנר יבמות קכב/ב), כי בשרשה היא מצוות "חסד", כי בכך קיימת תועלת גדולה לנשמת האח שנפטר בלא להותיר אחריו זרע. הרמב"ן כותב (שם): "והוא סוד גדול מסודות התורה בתולדות האדם".

עילוי נשמת

הר"ר **בן ציון פיגלסון** ז"ל
ב"ר משה הלוי ז"ל
נלב"ע כ"ג באייר תשל"ה
רבץ תורה לעדרים בישיבת ת"א
תנצב"ה

הונצח ע"י ילדיו שיחיו

עילוי נשמת

הר"ר **אליהו יחיאל מירון** ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל
נלב"ע י"ט באייר תשנ"ט
תנצב"ה

הונצח ע"י ידידיו
משפחת מירון שיחיו - תל אביב

עילוי נשמת

מרת **חיה מובשובסקי** ע"ה
ב"ר זלמן ז"ל
נלב"ע כ"א באייר תשמ"ט
תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

מעמד לכבודה של תורה

סינים סדר מועד

ופתיחת לימוד סדר נשים

בהשתתפות מרנן ורבנן גדולי וצדיקי הדור שליט"א

ייערך אי"ה ביום שני י"ט אייר (7.5.07), בשעה 19:00

בבית המדרש אמרי חיים - רובע ז' - רחוב ר' מאיר בעל הנס אשדוד

מצוות חליצה

הורתה תורה, כי אם ממאן היבם את היבמה, היא חולצת את נעלו מעל רגלו הימנית, בפני בית דין. עם קיום החליצה, היבמה מותרת להנשא לכל אדם. פרטים רבים כרוכים במצוות חליצה, המפורטים בפרק השנים עשר - "מצות חליצה" ובספרי הפוסקים.

אף על פי שהיבמה היא זו שמבצעת את מעשה החליצה, שגרת לשון התלמוד במקומות רבים: "החולץ ליבמתו", כביכול, היבם הוא המבצע את מעשה החליצה. אמת היא, כי היבם מסייע גם כן במעשה החליצה (תוספות י"ט לקמן פרק י"ב משנה ד', בשם ראשונים), אך את עיקרו מבצעת היבמה.

במסכת יומא (דף ב/ז) מונה הגמרא את מצוות החליצה בין המצוות שטעמן אינו ידוע, כגון, מצוות 'טהרת המצורע', 'שעיר המשתלח' ועוד. עם זאת, הקדמונים כתבו בדבר מצוות חליצה (הגהות מיימוניות, הלכות יבום פרק ד' הלכה ח' בשם בה"ג): "שכך אמר הקדוש ברוך הוא למשה: אמור ליבם שלא ירצה לייבם: רשע! בגופך היית יכול לקיים ומאנת, לפיכך תחלוץ מנעלך כאבל וכמנודה שדרכם להיות יחפים, ומטיפה סרוחה שבגופך היית יכול לקיים לאחיך זרע, לכך וירקה בפניו טיפה סרוחה".

[כמובן, מצוות חליצה תקפה גם במקום בו טעם זה אינו שייך, כגון, במקרים שיש מצווה לחלוץ דווקא ולא לייבם]. ראוי לציין, כי אם היבמה אינה רוצה להנשא לאחר, אין חובה לקיים מצוות חליצה, אך מצד גמילות חסד עם נשמת הנפטר, ראוי לעשות כן (ראה שו"ת "חתם סופר" אבהע"ז ח"ב סימן פ"ה, וע"ע באנציקלופדיה תלמודית ערך "חליצה" אות א').

כמבוא שבפתח פירוש "המאור המבואר", מפורטים בהרחבה נושאים אלה, ובנוסף, לראשונה, נערך מפתח מושגים על ענייני הסוגיות.

ענייני המסכת

ענייני היבום והחליצה שבמסכת פזורים על פני פרקים רבים. בחמשת הפרקים הראשונים של המסכת, פרושים הכללים הקובעים מי חולץ ומי מייבם ומתי. נושא מרכזי וחשוב במסכת יבמות הוא נושא ה'צרות' שבו מתחילה המסכת, והוא מתפרס על פני כל הפרק הראשון. יש ואשת המת אסורה ליבם, כגון, שהיא בתו. כלומר, המת נשא את בת אחיו. במקרה זה, אף אם יש למת אשה נוספת - שתיהן אינן מתייבמות, גם בעלת האיסור, וגם צרתה. מדין זה מסתעפים פרטים רבים ומגוונים המתלבנים בפרק א'.

בפרק השני נלמד, בין היתר, מי נקרא "אח" ומי נקרא "בן" לעניין מצוות יבום, שהרי אדם שהותיר אחריו בנים, אלמנתו אינה מתייבמת; על מקרים שונים של ספק, בעטיו יש צורך לחלוץ ליותר מיבמה אחת; על מי מן האחים מוטל לכתחילה לייבם; איסורי נישואין; "שניות" - איסורי אישות מדרבנן, ועוד.

הפרק השלישי, כמו גם החמישי, מתייחס להשלכות ה"מאמר" - קידושין מיוחדים בין יבם ליבמה בלבד ולדינה של "בעלת גט", שהיא יבמה שהיבם נתן לה גט, שאף על פי שמן התורה אין בו ממש, כי עדיין אינה אשתו, בכל זאת תקנו חכמים שיש לו השלכות לעניין היבום. בפרק זה יש גם סוגיות מסתעפות, כגון גדרי "אין איסור חל על איסור".

ענייני הממונות התלויים ביבום כמו כתובת היבמה, נכסי המת שדינם לעבור אל היבם ועוד - מתבררים בין השאר בפרק ד', "פרק החולץ".

דיני היבום עצמו מבוארים בתחילת פרק שישי. החליצה, על דיניה הרבים, מתוארת בפירוט רב בפרק "מצות חליצה" - פרק י"ב. הכללים על פיהם קובעים מי חולץ ומי מייבם ואימתי, מבוארים בחמשת הפרקים הראשונים. מלבד ענייני יבום וחליצה מתבארים במסכתנו גם נושאים אלה:

מיאון. אשה שנישאה בקטנותה על ידי אמה ואחיה, יוצאת מבעלה במיאון בלבד, ללא גט. דיני המיאון - בפרק י"ג.

עגונות. נושא מורכב ביותר, ידון בפרקים י', ט"ו וט"ז. בפרקים הללו גם נידונים דיני הנאמנות והבירורים על אודות מות בעל לעניין התרת אשתו. סוגיות אלו משמשות כבסיס ומקור בדיוני הפוסקים לדורותיהם, במקרים של אנשים שאבדו או נהרגו ואין הוכחות ברורות כי מתו.

איסורי אישות. במסכת נתבארו גם פרטים רבים לגבי האסורים והמותרים לבוא בקהל, והם מפוזרים בפרקים שונים; א', ב', ד', ח', ט'.

אכילת תרומה. נושא נוסף הוא המותרים והאסורים באכילת תרומה, כמו בת כהן, אשת כהן, עבד של כהן, כהן ערל, ועוד (בפרקים ז ו-ח).

דף ד/א לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך

טלית שנמצא בה שעטנז

בשאלה מעניינת ביותר דנו הפוסקים.

בסוגייתנו אנו לומדים שהתירה התורה להטיל ציצית תכלת בבגד פשתן, אף על פי שעל ידי כך

הולך בבוקר.
חוזר בערב.
הולך...

את עבודתו של הרה"ח ר' מ. ז"ל, טברייני שורשי, מטובי בניה, חסיד סלוניא בכל לבו ובכל נפשו - לא ישכחו בני משפחתו לעולם. ר' מרדכי עסקי לפרנסתו כעובד בחברת החשמל, וזכה להקים משפחה מפוארת, בנים תלמידי חכמים מופלגים - שאיפתו של כל יהודי.

רבים מחפשים את הדרך, כיצד להטמיע בדורות הבאים מה העיקר ומה הטפל. לא בדיבורים... במעשים! ישנן משפחות שהעומד בראשן הוא תלמיד חכם שדמותו מקרינה על צאצאיו ועצם העובדה שאבי המשפחה עמל על התורה מדברת בעד עצמה.

"באיזו דרך", נשאלו בני המשפחה, "הצליח אביכם לגדל משפחה לתפארת?".

והם השיבו:

אבא היה הולך לעבודה בשעת בוקר מוקדמת.

בשעה ארבע הוא חזר מהעבודה.

חזר? רץ!

מרחוק עוד ראינוהו צועד חפוזות על השביל המוליך אל הבית. תיכף ומיד נשמעו נקישותי המוכרות על הדלת. פסיעותיו הדהדו בתוך הבית. תיק העבודה הונח מעשה הרגל על המדף ובזריזות של געגוע מכוסף היו רגליו נושאות אותו אל ארון הספרים, ידיו נטלו את כרך הגמרא הנחשק ומיד התיישב אל השולחן והחל שוקד על תלמודו.

חמש דקות. עשר דקות. חצי שעה. שעה ארוכה היה מתמיד ומתייגע בעמל ללא הפוגה. בימי קיץ מהבילים כבימי חורף סגריריים. כיום אנו מבחינים כי אף לא היה סיפק בידו ללגום כוס מים כדי להרוות את נפשו הצמאה מן הדרך שעשה. אין מים אלא תורה.

לאחר שנרגע... היה פונה בניחווח אל בני משפחתו ובחביבות בעמל כל אחד לשלומו ומתעניין במה שעבר עליו.

לימים התנצל ר' מרדכי יחיאל בפני בני משפחתו: יודעני כי אין זה מן הנימוס, אך מה אעשה? מהבוקר לא למדתי! רעב וצמא הייתי, לא עמדתי בפני הצורך הפנימי שבער כאש בעצמותי.

הרחק מטבריה.

מעבר לים, באחד הריכוזים היהודיים בארצות הברית, מתגורר עסקן בכיר שידיו רב לו בענייני ציבור רבים, והוא ידוע כמסור בלב ונפש, בכל שעות היממה, לתפקידים שהוטלו עליו. יהודי זה מתייחס דווקא להיבט אחר של קביעות עיתים לתורה, מנקודת מבטו שלו.

מיד יום הוא משתתף בשיעור תורה בשעה שמונה בערב, טרם צאתו מן הבית אל השיעור הוא פורק מעליו את כלי נשקו; שני מכשירים סלולאריים, ביפר ושאר רוטטים ומצלצלים, ופונה אל בית הכנסת כשחיוך רחב נסוך על פניו.

באחד הימים הוא סיפר לחבירו, כי התברר לו שיותר ממה שעושה רושם העובדה שהוא נמצא בשיעור, עושה רושם העובדה שהוא אינו בבית... בכל דקה או שתיים, מתעורר לחיים קולניים אחד המכשירים שהותיר בבית, וצאצאיו עטים רוגשים על המכשירים של אבא ומשיבים בחיניו: "אבא לא נמצא. הוא הלך

הבגד נהיה שעטנז, שהרי חוט התכלת עשוי מצמר.

כל האמור הוא בבגד שמצד עצמו אינו שעטנז, ורק חוטי התכלת הם העושים אותו לשעטנז. ברם, אם מתחילה כבר היו מעורבים בבגד חוטי צמר וחוטי פשתן, ולפיכך היה הבגד אסור משום שעטנז, אין הטלת הציצית מתירה את איסורו [כך נקטו האחרונים כדבר פשוט וברור. ראה "ציצית - הלכה פסוקה" סימן י"ד הערה 28, ותמחו על הפרי מגדים, סימן י"ח, שלא כתב כן וסתר משנתו מספר "שושנת העמקים" כלל ג].

השאלה בה דנו הפוסקים מתמקדת במקרה הבא.

אדם שנטל בגד שעטנז, הטיל בו ציציות, ואחר כך פרם ממנו את חוטי הפשתן ועתה אינו שעטנז. האם עתה בלבישת הבגד תקויים מצוות ציצית? ה"פרי מגדים" (במשבצות זהב, סימן י"ח א') טוען שלא! מה טעם?

ובכן, ידוע הכלל "תעשה ולא מן העשוי". כלל זה מתייחס לכל המצוות שהתורה השתמשה בהן בלשון "עשה", וכגון, במצוות סוכה נאמר (דברים טז/א): "וחג הסוכות תעשה לך", ולפיכך, סכך שהונח על הסוכה בטרם נתלש מן הארץ אינו כשר גם לאחר שיקצוהו, שכן, בשעת עשייתו לא היה "סכך", ולאחר מכן, כשנקצץ, הפך ממילא ל"סכך" ללא עשייה (סוכה יא/ב).

גם לגבי ציצית אמרה תורה (דברים כב/ב) "גְדִלִים תַעֲשֶׂה לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפוֹת פְּסוּתֶךָ". לפיכך, מאחר שבשעה שחוטי הציצית הוטלו בבגד, הוא לא היה ראוי לקיום המצווה, כי היה בו שעטנז, ועם הסרת חוטי הפשתן נהיה הבגד ראוי, לפנינו מקרה של "תעשה ולא מן העשוי". לפיכך, יש להתיר את קשרי חוטי הציצית ולהטילם מחדש. אולם, האחרונים דנו בדבר, ולהלכה כתב ה"משנה ברורה" (שם, ס"ק מ"ג) כי "ראוי להחמיר להתיר הציצית ולחזור לקושרם".

גאוני עולם פלפלו בצדדי הלכה זו, ואנו נביא סברה אחת לכל צד של הנידון.

כשנתבונן במקרה זה נבחין, כי בגד השעטנז שחוטי ציצית עליו - ראוי גם ראוי לקיום מצוות ציצית. הן לפנינו בגד בעל ארבע כנפות, עם חוטי ציצית כדת וכדין, שהרי הבגד מצד עצמו חייב בציצית. נכון, ללבשו אי אפשר, אך מפני מניעה חיצונית, שיש בבגד זה איסור שעטנז, לא מפני חסרון בעצם הבגד או פסול או פגם בדיני מצוות ציצית. באופן זה אין זה נחשב "תעשה ולא מן העשוי", שכביכול הפעולות שנעשו לצורך המצווה, לא החילו מאומה ועתה מאליו צצה לפנינו ציצית כשרה. אלא קשירת חוטי הציצית יצרה בגד כשר וראוי לקיום מצוות ציצית, שמפני סיבות חיצוניות לא ניתן לממשה (כך דעת רעק"א בהגהותיו לשו"ע, סימן י' סעיף ה', ופוסקים נוספים, ראה "ציצית - הלכה פסוקה", שם).

את דעתו של ה"פרי מגדים" האוסר ציצית זו, מבאר ה"אמרי בינה" (או"ח סימן ב') באופן הבא: לגבי ציצית נקטה התורה בלשון, "גדלים תעשה לך, על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה". כלומר, בגד שאינו ראוי ללבישה - פטור ממצוות ציצית לחלוטין, מה לנו אם סיבת אי היותו מיוחד ללבישה היא מפני שנוצר למטרה שונה, או מפני איסורו? הן כך והן כך, בשעה שהוטלו בו חוטי ציצית לא עמד הבגד ללבישה, ולפיכך בהסרת חוטי הפשתן, לפנינו "תעשה ולא מן העשוי" [ועיי'ש עוד מש"כ לדון, שאין כאן קיום מצוות ציצית משום "מצווה הבאה בעבירה" וממילא בזמן הטלת הציצית אין אפשרות של קיום המצווה כלל].

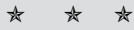
דף ה/א נפקא להו מראשו

מדוע בזמננו מצורע שנרפא, אינו מגלח שערותיו?

במאמר הבא נתייחס לשתי סוגיות הנלמדות השבוע בדף היומי, נתוודע לפרט בסיסי באחד מכללי היסוד של מצוות התורה, ונתבשר מקושייתו המבריקה של הגאון רבי מנחם זמבה הי"ד. גמרתנו דנה בארוכה על אודות מקורו של הכלל הידוע בקיום מצוות התורה, הקובע כי "עשה דוחה לא תעשה". כלומר, אם הזדמנו מצוות עשה ומצוות לא תעשה למקרה אחד, והן סותרות זו את זו, אזי יקיים את מצוות העשה, מפני שמצוות לא תעשה נדחית מפניה. בנסותה לאתר מקור לכך שמצוות עשה דוחה לא תעשה, מציעה הגמרא ללמוד זאת ממצורע. בתהליך טהרתו, על המצורע לגלח בתער את כל שערו, כולל שער ראשו וכולל זקנו, אף על פי שבכך עובר על איסורים [המגלח את פיאות ראשו עובר על איסור, וכן המגלח זקנו בתער]. מכאן שמצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה.

בתהליך טהרתו הממושך של המצורע, הוא מצווה פעמיים לגלח את כל שערו. בתוספתא מבואר, כי דין טהרת המצורע נוהג גם כשבית המקדש אינו קיים. ברם, הרמב"ם מבהיר (בפירוש המשניות, סוף נגעים), כי אחר חורבן בית המקדש, את התגלחת השנייה אינו עושה, שכן, אליה מתלווים קרבנות ולאחר החורבן אינו יכול להקריבם ולהטהר לחלוטין. שמה תאמר, מה בכך? יקיים לכל הפחות את מצוות התגלחת! הרמב"ם מבאר, כי מאחר שהגילוח כרוך במצוות לא תעשה, אין מצוות עשה דוחה לא תעשה אם המצווה לא תתקיים בשלמותה. כלומר, מצוות טהרת המצורע לא תושלם, מפני שאין באפשרותו להקריב קרבנות, ולפיכך גם אינו מגלח את שערו. נמצא, שלפי הרמב"ם מצוות עשה שניתן לקיימה אך באופן שאינו ממצה את תכליתה ואינו מביא להשלמת המצווה - אינה דוחה לא תעשה, אף על פי שיש מצווה בעצם המעשה.

לשיעור דף היומי: "אבא בשיעור". אבא הלך ללמוד. אתה מבין, אם בכל יום הם משננים עשרות פעמים שאבא הלך ללמוד, זה חודר. כמו שאומרים "ותן ברכה" תשעים פעמים כדי שלא לטעות בתפילה...

להצטרפות לאחד משיעורי הדף היומי ברחבי הארץ, הנך מוזמן לפנות למוקד הארצי של מאורות הדף היומי, שם ממתנים לך עם ידע רב ומפורט על שיעורי תורה רבים. טלפון: 1800-20-33-11.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה העורך

פנינים

דף ב/א חמש עשרה נשים

פתיחות הסדרים

במדרש פליאה נאמר "ששים המה מלכות - כנגד שישים מסכתות, ושמונים פלגשים - כנגד פתיחות".
כן מבארים בשם הרב ר' העשיל: סדר זרעים מתחיל באות "מם" "מאימתי", מועד באות "יוד" "יציאות השבת" סדר נשים באות "חית" "חמש עשרה נשים", נזיקין באות "אלף" "ארבעה אבות נזיקין", קדשים באות "כף" "כל הזבחים", וטהרות באות "אלף" "אבות הטומאות". הגימטריה של אותיות אלו: מ, י, ח, א, כ, א, היא שמונים. שמונים פתיחות...

דף ד/א לא תלבש שעטנז גדלים תעשה לך

גמלתהו טוב - דרשה

צמר ופשתים

כן פירש ה"מנחת אלעזר" את הפסוקים "גמלתהו טוב ולא רע כל ימי חייה, דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה".
כידוע האיסורים - מצוות לא תעשה, רבים מהמצוות - מצוות עשה. נמצא לכאורה, שהאדם יכול להכשל יותר מאשר לקיים. מאידך, הרמב"ן כותב, כי עשה דוחה לא תעשה מפני שהוא גדול ממנו ושכרו רב יותר ונמצא שהשכר רב מההפסד.
זהו שאומר הכתוב: "גמלתהו" התורה "טוב ולא רע כל ימי חייה". וכיצד? הלא האיסורים רבים יותר? "דרשה צמר ופשתים", דרשה סמוכים משעטנז וציצית ולמדה שמצוות עשה אף שהן מועטות שכרן רב יותר...

דף ה/ב איש אימו ואביו תיראו... כולכם חייבין בכבוד

יראת אב ואם

פתח ביראה וסיים בכבוד, הכיצד? תמה הגאון רבי יעקב קמיניצקי זצ"ל.
הוא תמה והוא יישוב: יראת אב ואם אינה יראת העונש, כי אם יראת הרוממות. ואף כן הדבר ביראת ה': יראה מפני רוממותו ושגבולו. יראה זו מפני הכבוד היא (אמת ליעקב).

כנגד מסקנה זו הקשה הגאון רבי מנחם זמבה זצ"ל (חידושי הגאון ר' מנחם זעמבא סי' כ"א) מסוגייה במסכת מנחות, כדלהלן.

במהלך הדיון בסוגייתנו, מניין המקור לכך שמצוות עשה דוחה לא תעשה, מביאה הגמרא את מצוות ציצית. כידוע, אסור ללבוש בגד שיש בו צמר ופשתים - איסור שעטנז, אך במצוות ציצית הורתה תורה ללבוש חוטי צמר ["תכלת"] גם על בגד פשתן.

מצוות ציצית מתקיימת בבגד בעל ארבע כנפות. במסכת מנחות (ל"א ב) נחלקו תנאים, אם הלבוש בגד בעל ארבע כנפות עם ציציות, מקיים מצווה אחת - שבבגדו יש ציצית, או שמא מקיים ארבע מצוות, כי כל כנף מצווה בפני עצמה היא. הגמרא אומרת, כי למחלוקת זו קיימת השלכה הלכתית, במקרה שחוטי ציצית באחת הכנפות - נפסלו. אם על השלש הנותרות אינו מקיים כל מצווה, הרי שאין כל היתר להותיר שעטנז בבגד, כי עתה אינו מקיים מצווה. ברם, אם בכל כנף מתקיימת מצווה בפני עצמה, אין צורך להתיר את חוטי הצמר, שהרי מצוות עשה דוחה מצוות לא תעשה.

התמיהה המתבקשת היא, לאור דברי הרמב"ם, הן הציציות בארבע כנפות הבגד הן ארבע פרטים המרכיבים יחד מכלול שלם - בגד בעל ארבע כנפות, וגם לפי רבי ישמעאל הסובר כי בכל כנף שיש בה ציצית מתקיימת מצווה בפני עצמה, הרי המצווה המושלמת היא שיש ציציות בכל ארבע הכנפות (כמבואר בחידושי הרשב"א שם). משכך, גם לפי רבי ישמעאל, עדיין אין להתיר לבישת שעטנז, כי אין עשה דוחה לא תעשה, היכן שהמכלול אינו מתקיים בשלמותו!

רבי מנחם זמבא חותם את דבריו, כי "יש לפלפל בזה טובא", ואכן בבית מדרשנו פלפלו בדבר והעלו סברה מעניינת לחלק בין הנידונים. לתהליך טהרת המצורע יש תכלית - שהמצורע יהא טהור. ממילא, אם התכלית הזו אינה מושגת, סובר הרמב"ם כי עשה אינו דוחה לא תעשה, מפני שחסר בכל איכות המצווה. שונה הדבר במצוות ציצית, שכן, גם לדעת רבי ישמעאל שבכל כנף מקיימים מצווה בפני עצמה, הן תליית הציציות בכל כנף היא המטרה הסופית... ובכל כנף בפני עצמו התקיימה המצווה במלואה. לו היתה מטרת תליית הציצית בכל כנף שבסופו של דבר כל ארבע כנפות הבגד יהיו עם ציצית, אכן במקרה שיש רק שלש כנפות עם ציצית, אין עשה דוחה לא תעשה. אך כאמור, אין זו המטרה, אלא לכל כנף מטרה בפני עצמה ולפיכך כל כנף דוחה את האיסור.

דף ו/א יכול אמר לו אביו היטמא

מהות מצוות כיבוד אב ואם

בדיבר החמישי ציוונו הקב"ה: "כבד את אביך ואת אמך, למען יאריך ימך". האם כל הוראה של האב והאם צריך לקיים, או שמא יש סייגים וגדרים לדבר, ואם כן, מה הם? במאמר הבא ניגע בנידון חשוב ויסודי זה לגבי מהות מצוות כיבוד אב ואם.

מצוות כיבוד אב ואם היא מן ה"חמורה שבחמורות" במצוות התורה, כהגדרת הירושלמי (פאה פרק א' הלכה א'), ואף על פי כן מבואר בסוגייתנו, כי הוראה של אב לבנו לעבור על איסור תורה - אינה מתקבלת. אסור לבן לציית לו. זאת למדים מן הפסוק "איש אביו ואמו תראו ואת שבתותי תשמורו" - כולכם, גם האב והאם, חייבים בכבודי ואינם יכולים לצוות על הבן לחלל שבת, למשל.

שני סוגי הוראות: הראשונים מבארים, כי שני סוגים של הוראות יש. אב או אם המבקשים להכין להם אוכל, או שיעשו פעולה אחרת הנצרכת לצורך שימושם, הרי זו מצוות כיבוד אב ואם שעליה הורתה תורה. אולם, "אם אמר לו לעשות דבר שאין לו בו הנאה" - על כך לא ציוותה תורה "כבד את אביך ואת אמך", כפי שמפרטת הגמרא במסכת קידושין (לא ב): "ואיזהו כיבוד... מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא".

נישואין ללא הסכמת ההורים: המהרי"ק אשר נשאל אם "יש כח באב למחות בבנו לישא אשה אשר יחפוץ בה הבן", השיב לשלילה, ושלשה נימוקים באמתחתו, ביניהם כי בדברים שאינם נוגעים לאב או לאם, אין בכחם להורות לו את אשר יעשה, וכך פסק הרמ"א להלכה (יו"ד סימן ר"מ). נמצא, לכאורה, כי הורה המבקש מבנו, אוכל, התגורר שם, וכדומה, אין כל מצווה על הבן לשמוע לדבריו.

רצון הבורא שהבנים יכבדו את הוריהם: אולם, הגאון מוילנא (יו"ד סימן ר"מ ס"ק ל"ו) מדייק מדברי הרשב"א, כי אין כוונת הדברים שכלל אין מצווה לשמוע להורים בעניינים שאינם נוגעים לשימושם. אמת, עיקר מצוות כיבוד אב ואם היא בדברים הנוגעים ישירות לשימושם, כאכילה, הלבשה וכדומה. ברם, מאחר שרצון הבורא כי הבנים יכבדו את הוריהם, הרי שכל בקשות ההורים מסתופפות תחת צילה של המצווה העיקרית.

ואילו המהרי"ק אשר נימק כי הבן אינו חייב לשמוע להוריו את מי לישא לאשה, מפני שמצוות כיבוד אב ואם מתייחסת לפעולות לשימוש ההורים בלבד, אינו מתכוון שאין מצווה כלל על הוראותיהם האחרות, אלא בצירוף הנימוקים האחרים שהעלה בתשובתו, מצטרף גם הנימוק **שעיקר המצווה הוא בפעולות שנועדו לשרתם ולשמם ולא בעניינים אחרים** ("חזון איש" אבן העזר סימן קמ"ח על דף לב/א ד"ה שם, תוד"ה רב יהודה, ועיי"ש שכתב שיש חיוב מצד "מורא אב", וכ"כ בספר "המקנה" קידושין שם, וראה עוד בספר "ברכת שמואל" סימן ג' אות ב').

דף ו/ב לא ממקדש אתה מתיירא
מה העיקר?

ביאר הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל: **כוונת** התורה להזהיר לכל ילמד אדם מהגויים. אצל הנכרים, עבודתם ואמונתם נעשית בעיקר בבית הטיפול שלהם, ואילו בבית הם עושים הכל ללא הגבלה. אורח חיים זה מביא אותם לירא מאוד מבית הטיפול. אצלנו עיקר העבודה היא בשוק ובבית, בלכתנו ובבואנו. **לא** ממקדש אתה מתיירא, כי העיקר הם התורה והמצוות בחיי היום יום. "ובעונותינו הרבים נכשלים ונותנים בעין יפה על בניינים יותר מעל עצם הלימוד, והוא לימוד שלמדו מהגויים..." ("דרש משה").

דף ט/א וחייבים סקילה לפיכך ממונם פלט מרובים בסייף לפיכך ממונם אבד

חטא ציבורי וחטא פרטי

ובאמת, מה טעם?
בספרים הקדושים הסבירו זאת כך: היושב בעיר הנידחת חטא עמם מפני שנסחף עם הציבור, שכניו הרעים, לפיכך יש להקל בעונשו. ברם על ממונו יש להחמיר כיון שבטעמו בא להתגורר שם. לא כן החטא היחיד שמעצמו ומרצונו החפשי בא לו לחטא, עליו יש להחמיר כהוגן ולהענישו כדת...

דף ט/א כמדומה לי שאין לו מוח בקדקודו
ללמד מהי קושייה

דבר גדול לימד רבי את לוי, באמירה זו: קושיה ששאלת אין לה מקום כלל וכלל. אף לומר לתלמיד מה לא קשה, ולתת לו אמת מידה מדוייקת לרמת קושייתו, אף זו תורה גדולה היא... **לא** היה כאן כל מקום לקנטר, אלא ללמד מה בכלל קושיה ומה לא... ("משנת רבי אהרן").

לעילוי נשמת

מרת **תמר איטה ברלינר** ע"ה

ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע כ"ג באייר תשנ"ז

תנצב"ה

הנוצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **שמעון בן משיח** ז"ל

בן שרה ע"ה נלב"ע כ"ב באייר תשכ"ג

תנצב"ה

הנוצחה ע"י ידידינו הר"ר **מנחם בן משיח** ומשפ' שיחיו - סביון

מאורות הדף היומי

Main Office:

Wagman street 1

P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL

tel: +972-3-5775333

Fax: +972-3-7601020

E-mail:

משרד ראשי:

רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5)

ת.ד. 471 בני-ברק

טל: 03-5775333

פקס: 03-7601020

אימייל: meorot@meorot.co.il

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307

למנויים, ובכל עניין טל: 03-6160657